

1

ד' כו ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה

ב' חזי די אנא יתב קדמיכון יומא

לקמ בהיר

רש"י

(סב) לקמן בפסוק כ"ט אמר הכתוב ונתתה את "הברכה" בה"א הידועה על הר גריזים וגו' א"כ כוונתו על ברכה וקללה המזכרים כאן אבל מה הם ברכה וקללה לא זכר כאן בכל הפרשה, אלא הלא המה אחד עשר ארורים ואחד עשר ברוכים שפירשת חבא שניה להכריז אחר שיעברו את הירדן, ומה שאמר נתן לפניכם היום פירושו אני מסדר אותם לפניכם (רא"ם):

אור החיים

כו. ראה אנכי נתן וגו'. לריך לדעת למה אמר לשון ראייה על הדברים, עוד אמרו אנכי, עוד למה אמר לשון יחיד? כיון שכל הפרשה כולה בלשון רבים נאמרה, ונראה שהכוונה היא כי לפי שבה להבחירם בעולם העליון ולהמעיט כל עובות עולם הזה, וכדי שיחאמתו אללם הדברים) לריך שהמוכיח יהיה צו שני ענינים, א' שיכיר הכרה חושיית בטוב העליון, והב' שהשיג השגת טוב עולם הזה וקנינו, כי אם המוכיח יהיה מושלל מקניני עולם הזה לא יאמנו דבריו למשיגי טובת עולם הזה כי יאמרו אין אומרים למי שלא ראה יבא ויגיד שאם היה עוועם טעמי הנאות גדולת העולם הזה וקניניו ותענוגיו לא היה ממאיסו וזוחר בזולתו ובזה לא יטו אזנם לקבל דבריו, גם הבא להפליג בטוב עולם הבא לא ידקו ולא יאמנו דבריו לשכל הטבעי כל שהוא עלמנו אין דבריו אלא מפי האמונה והוא לא ראה ולא ידע, ולזה אמר מושיע ורצ האיש משה ראה אנכי פירוש אלי חראו ותלדיקו ותשכילו להלדיק הדברים, כי הוא השיג להכיר טוב עולם הזה כי היה גדול מאוד וגבור ומלך ועשיר גדול כאומרים ז"ל (שבת ז"ב), ויפה דודי אף נעים גם בטוב העליון הכיר כי עלה שמים וטעם טעם עליון, ואחר שהשיג

אור בהיר

א) ולא לשון שמייה. ב) ולא אמר אני. ג) ולא אמר ראו. ד) שכל טובות עוה"ז כאין ואפס נגד טובות עוה"ב. ה) ולפי זה נכון הוא לומר אנכי כי חייבת אני אינו אלא כמו חזי חייבה שמקושר עם חייבה שלאחריה משא"כ אנכי, וגם חייבת אנכי יותר מורגש ומודגש. ו) פירוש לא יסתכל אדם במדריגה שלמטה מעלמו ויהיה מתפקק בעבודת עלמו, באומרו הלא אני כבר מלא ידי להיות יותר מאנשים אלו, אלא תמיד יסתכל בלמעלה ממנו ויחאזה ליתן למעלה כמדריגת הגדולים. ז) פ"י באשר שמוכרת לומר "אנכי" שמדבר לגשמתו עלמו, וא"א לאומרו בלשון רבים, וגם שייך לשון יחיד שכל גשמות דדיקים שורש אחד, לזה אמר ג"כ ראה, וכאילו אמר ראה משה. ח) בעשרת הדברות.

דין ברכו וק"ט

(כו) את הב

ואמר לכם אנכי לשון יחיד כי צי לדעת כי ה' ברתך לפניכם עמדו ע

אדם עומד על יתבאר צבעיר לריך לומר אלא אח"כ, אכן יי אמר להם משכ וג' ימים וסופו ברכה וקללה פי שלות הרשעים שעולם הזה יק י"א) היום לט שדקדק לומר שאינה ברכה ל היא, נמלאת קללה, עוד י שאמרו משל לא לפניו צי שבינו ואחד תחילתו עובדים ושבים שתחילתו מישו ע"כ, והוא אוב עובות ובכל ל

הלא כבר ל"ח טובת עולם הזה נמ ברכה וקללה. הזכיר להם נחיתות שנתנית ארך ז' און הארך לא יגרום לה כמו שהיה בימי דו

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה

רין בָּרְכוּ וְיִשְׁמְעוּ: כו ית בָּרְכוּ דִי וְקַלְלָהּ: לו אַתְּ הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ

רש"י

לקמ בהיר

(כו) את הברכה. על מנת<sup>ל</sup> אשר תשמעו: (ג) ר"ל זה יהיה פי' הכתוב, שתיבת "אשר" יהיה במקום

אור החיים

הרשעים יש צו מישור בתחילה וקוליס בסופו הרי  
 צרכה וקללה, ודרך החיים גם כן תחילתו קוליס  
 וסופו מישור הרי צרכה וקללה גם כן, וחזר ופירש  
 את הברכה פירוש לזה יקרא ברכה<sup>ל</sup> שאין ראוי  
 לחוש לענף הקללה שבה אשר תשמעו וגו' הגם שיש  
 באמלעות זה לער כי הדיקים מנטערים בעולם  
 הזה בהשדלות המושכל ועולמם קשה עליהם למה  
 שצריכים בו, והקללה אם לא תשמעו הגם שאתם  
 מתעדיים בעולם ככל אוח נפש הבהמית ויערב  
 לכם, מישור זה לקללה יחשב, עוד יתבאר כל הכתוב  
 על זה הדרך לפי שאמר להם בסמוך<sup>ל</sup> (ס"פ עקב)  
 נחלת הארץ וכל מקום אשר תדרוך כף רגליה לכם  
 יהיה לזה אמר להם ראה אנכי נתן וגו' פירוש  
 נתינה זו שה' נתן לכם היום, דקדק לומר היום כי  
 ברכה זו שאמר להם כל מקום וגו' לא נאמרה להם  
 עד היום הזה<sup>ל</sup>, ואומרו ברכה וקללה פירוש יש  
 בנתינה זו ברכה ויש בה קללה, וחזר ופירש את  
 הברכה אשר תשמעו פירוש אם תשמעו תהיה  
 נתינה זו לכם לברכה<sup>ל</sup>, ואם לא תשמעו אין זו לכם  
 כי אם קללה שבאמלעותה יתקנאו בכם האומות  
 ויאבדו אתכם ממנה בנקמה גדולה, גם תהיה להם  
 ההנאה ממנה<sup>ל</sup> לרעה להם לעולם הנלחי כדרך  
 אומרו (ס"פ ואחחוק) ומשלם לשנאיו אל פניו  
 להאבדו, ועיין בסמוך:

כו. את הברכה אשר וגו'. אמרו את, להעיר כי  
מלבד הברכה המושגת מדרך ה' עוד לו

ואמר לכם אנכי הוא נתן לפניכם וגו', ואומרו ראה  
 לשון יחיד כי בערך דבר זה כולן יהיו שוים כאחד  
 לדעת כי ה' הוא הנותן לפניכם ברכה וגו':  
 ברתך לפניכם היום וגו'<sup>ל</sup> פירוש לפי שהיום  
 עמדו על דעתם כאומרים ז"ל (ע"ז ה"ג) אין  
 אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה. עוד  
 יתבאר בהעיר עוד אמרו ברכה וקללה שלא היה  
 צריך לומר אלא את הברכה וגו' והקללה וגו' שאמר  
 אח"כ<sup>ל</sup>, אכן יתבאר על דרך אומרים ז"ל (ספרי)  
 אמר להם משה אחס רוחים הרשעים מנליחים ב'  
 וג' ימים וסופם לידמות ע"כ, והוא אומרו היום  
 ברכה וקללה פירוש ברכה שהיא גם כן קללה, והוא  
 שנות הרשעים בעולם הזה שאינה אלא בזמן מועט  
 שעולם הזה יקרא יום אחד על דרך אומרו (לעיל ז'  
 י"א) היום לעשותם (עירוזין כ"ב), והוא מה  
 שדקדק לומר היום סמוך לזכרון ברכה<sup>ל</sup> לומר  
 שאינה ברכה אלא היום ולא למחר ואדרבה קללה  
 היא, נמנחת טובה עולם הזה מועטת וגוררת  
 קללה<sup>ל</sup>, עוד יתבאר על פי מאמרים ז"ל (ספרי)  
 שאמרו משל לאחד שהיה יושב צפרשת דרכים והיו  
 לפניו ב' שבילין אחד תחילתו מישור וסופו קוליס  
 ואחד תחילתו קוליס וסופו מישור והיה מודיע  
 עוברים ושבים ואמר להו אחס רוחים שביל זה  
 שתחילתו מישור בב' וג' פסיעות וכו' וסופו וכו'  
 ע"כ, והוא אומרו נתן לפניכם וגו' פירוש ב' מיני  
 טובות ובכל אחת יש ברכה וקללה<sup>ל</sup>, כי דרך

אור בהיר

טז) הלא כבר ל"ח שנה שנתן לפניכם החורה. י' ולמה להקדמה הזאת. י"א) ולא אמר ראה היום אנכי וגו'. יב) שע"י  
 טובת עולם הזה נמעט מטובות עולם הבא, וזו קללתו. יג) ולזה צריך להקדמה זו, לומר שב' הדרכים אשר אפרט בכל א' אנכי נתן  
 ברכה וקללה. יד) לזה אמר הברכה בה"א הידועה, וכן הקללה. טז) סוף פרשת עקב. טז) פי' הגם שכמה פעמים  
 הזכיר להם נתינת הארץ אבל לא בלשון זה שכל מקום שתדרכו בו לכם יהיה כלומר חוץ מארץ ז' עממין וחילוק יש בין ב' הנתינות  
 שנתנית ארץ ז' אומות נחמה כולה לברכה ולא לקללה שאם יגרשו החטא יבא עליהם קללות אבל לא יחזר מאשר חטאו כלומר נתינת  
 הארץ לא יגרשו להוסיף בקללות, משא"כ נתינה זו ברכה היא רק אם תשמעו וגו' ואם לאו הנתינה עצמה תהפך להם לקללה. יז)  
 כמו שהיה בימי דוד ושלמה. יח) שזו תאוה ותענוג גדול כידוע, משא"כ כשהם צדיקים כל טובות עוה"ז רק פירות והקנין קיימת

ז יקמ  
 אמורות  
 ה הירדן  
 מר להם  
 ואומרו  
 בהכרתה  
 למ הזה  
 על דרך  
 כול אדם  
 עירם כי  
 לעבודת  
 שלמטה  
 ים, ואמר  
 יחידים עם  
 יזי הראוי  
 זר כללות  
 נז על פי  
 שכל בני  
 מר הדור  
 מה שרמו  
 עם עצמו  
 יז וכשהוא  
 זה גם כן  
 לשון יחיד  
 קרא ואמר  
 וזו שקרא

ה"ב. ה)  
 זה אנכי יומר  
 כבר מצא יד  
 שמוכרת לומר  
 זר ג"כ ראה,



כד כל המקום אשר תדרוך פף רגלכם בו לכם יהיה מן המדבר והלבנון מן הנהר נהר פרת ועד הים האחרון יהיה גבולכם:

כל המקום אשר תדרוך. וביהושע (ב 6) כתיב כל מקום חסר ה', שה' שבטים לא הוריש יהושע<sup>92</sup>.

כה לא יתיצב איש בפניכם פחדכם ומוראכם יתן | יהוה אלהיכם על פני כל הארץ אשר תדרכו בה פאשר דבר לכם:

ומוראכם. ב'. ומוראכם יתן ה' אלוהיכם. ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ (ג'לשית ט ג). מלמד שכשנכנסו ישראל היה מוראם אף על כל חית הארץ כדכתיב (ויקרא טו ו) והשבתי חיה רעה מן הארץ<sup>93</sup>, וכענין שנאמר לימות המשיח ונער קטן נוהג במ (ישעיה י"ו).

בהם (נמדני"י י"ט כ"א) ראה לשון יחיד שונה לאהרן ואח"כ נג ד"א לעיל כתיב לכם לכם שתבחרו ברכה<sup>7</sup>. ד"א ראה כי המפיל היפה. אבל אתה ראה (מהלס טו ה) שאתה תו כו את הברכה א' אתכם היום:

את הברכה. בכרכו (מנחומא ר"א ד) ובקלי ד"א א"ת הברכה מ: ובקללה מוא"ו עד ו אמר והקללה (מנחומא

ראה

כו ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה:

ראה אנכי. אמר בלשון יחיד ופירושו ראה אמר לכל אחד ואחד<sup>1</sup>. ויש מפרשים ליהושע אמר ראה אנכי והזהירו לברך את ישראל כשיעברו את הירדן. ויש מפרשים לפי שקללות וברכות שבמשנה תורה כולם נאמרו בלשון יחיד (מגילה ל"א)<sup>2</sup>.

ד"א ראה אנכי. ראה עשרת הדברות שפתח באנכי ותקיים אותם<sup>3</sup> כי כל המצות כלולות

יהיו שוים כאחד לדעת ברכה עכ"ל. וע"ע ב מאורוב זצ"ל שהארץ כונתו. 4. הלוחות היו בהן תו אנכי עד אשר לרע רש"י (שמות כד, יב): והמצוה אשר כתבתי לה עשרה מצות בכלל ע סעדיה פירש באזהרות מצות התלויות בו עכ"ל כ, יג בד"ה י הדברות מ 5. ד"א ראה אנכי, י היאך אני משונה מכאן המקור למש"כ ו ה"ב: "כל אדם ראוי מדהעמיד עצמו לרוגמו כזה ראה וקדש עצמך, אומרו "ראה" ולא "ש שכבר עמד ע"ז באוה"ו ובפ"י הרא"ש עה"ת: בטובה ולפיכך אני מי (כט) ומשה לא ידע באוה"ה. כט' עיטור ד"אנכי" קאי על הקב' שהקב"ה מקיים מצות. שמשו רבינו אמר לי גם אתם. 6. לפ"ז "ראה" קאי משה ו"לפניכם" לב 7. נראה דרמו בסמ

ובמדבר. שמות כג, כה ד"ה ועברתם. וע"ע כרכנו בחיי ובאדרת אליהו. וכסי' אהל תורה (לקוטי אמרות מהרבי מקוצק זיע"א) כתב על קושיית המפרשים דפתח בל' יחיד "ראה" וסיים בל' רבים "לפניכם" יעו"ש בדבריהם אכן איני יודע מהו החידוש בדבר, הלא נתינת התורה שוה הוא לכל איש ישראל אבל ההתבוננות בה הוא כמדוגת כל אחד לעצמו ולכל איש ישראל המלה "ראה" יש לה מובן לפי מדרגתו עכ"ל. ובאוה"ח (לעיל א, ח) בד"ה ראה נתתי לפניכם כתב: אומרו כתחלה ראה לשון יחיד וגמר אומר לשון רבים, לפי שבגדר הראיה שוים הם כאיש אחד ואין ההשתנות ביניהם, אבל בערך מה שהם אין גדר כולם שוה וכו'. 2. הללו [תוכחות שכתוב"כ] בלשון רבים אמורות ומשה מפי הגבורה אמרן, והללו [תוכחות שבמשנה תורה] בלשון יחיד אמורות ומשה מפי עצמו אמרן ע"כ. ומשו"ה פתח בלשון יחיד "ראה" כי עתיד לומר להם הברכות והקללות בלשון יחיד. ועיין בעטרות אד"ר. 3. בפ"י הרא"ש: ראה אנכי. ראה איזה אני אומר לך שתבחר, בחר לך אותו שאמר אנכי ה' אלהיך. וכ"כ באוה"ח: עוד ירמוז על ה' שקרא ואמר "אנכי", וזהו שעור הכתוב "ראה" כי אותו שקרא ואמר לכם "אנכי" הוא "נותן לפניכם" וגו'. ואומרו "ראה" לשון יחיד כי בערך דבר זה כולן

92. במנחת שי (יהושע א, ג) הוסיף: וא' פסוק סימן והנה המקום מקום מלגה (במדבר לב, ח). וכדברי רבינו כ"ה גם בפ"י הרוקח עה"ת. וכוננתו נראה כי בה' שבטים לא הוריש הגוים מתוכם לגמרי. ואלו הם: א) יהודה, כמד"כ (יהושע טו, טג) ואת היבוסים יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם וגו'. ב) שמעון, שקיבלו נחלתם בתוך יהודה (שם יט, ט). ג) בנימין, שהיה לו חלק בירושלים (שופטים א, כא. ועיין זבחים נד, א). ד) אפרים, כמד"כ (שם טז, י) ולא הורישו את הכנעני היושב בגזר וגו'. ה) מנשה, כמד"כ (שם יז, יב) ולא יכלו בני מנשה להוריש את הערבים האלה וגו'. ושאר השבטים שלא הורישו את הכנעני לאחר מות יהושע מנויים בשופטים א. 93. בתו"כ שם ר' יהודה אומר מעבירן מן העולם וכו'. ר' שמעון אומר משביתן שלא יזיקו ע"כ. ורמו רבינו כשיטת ר"ש. ועיין לעיל ז, יב רש"י ד"ה פן תרבה עליך חית השדה (מן הספרי) והלא עם עושין רצונו של מקום אין מתיראין מן החיות שני (איוב ה, כג) וחית השדה השלמה לך אלא גלוי לפניו שעתידין לחטוא עכ"ל. וצ"ל שדכרי רבינו נסובים על תחלת ביאתם לארץ בימי יהושע והוקנים שעשו אז רצונו של מקום. 1. וכ"ה באב"ע: ראה. לכל אחד ידבר. ובת"י: תמן, ועיין לעיל א, ח ד"ה ראה, א, לא ד"ה

פירוש ד"ר באורי

הוצאת ספריית סלוצק

בעל ראה [יא] הטורים חסמ

בהם (נמדנ"ר ים כל) <sup>4</sup>. ד"א ראה אנכי. פירוש ממני תראו וכן תעשו (מנמומא לכה ד) <sup>5</sup>.  
 ד"א ראה לשון יחיד, לפניכם לשון רבים, והיינו דאמרינן כיצד סדר המשנה משה שונה לאהרן ואח"כ נכנסו בניו <sup>6</sup> וכו' כדאיתא בעירובין (נד:).  
 ד"א לעיל כתיב לכם וסמך ליה ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה. כלומר אני אומר לכם שתבחרו ברכה <sup>7</sup>.  
 ד"א ראה כי המפיל גורל עם חברו מכסה הגורלות והחלקים שלא יברור חברו חלק היפה. אבל אתה ראה הגורלות וראה החלקים ובחרת בחיים. וזהו אתה תומך גורלי (מהלס טו ט) שאתה תומך בידי ליחנה על הגורל הטוב ולברור אותו (ספרי) <sup>8</sup>.

כו את הברכה אשר תשמעו אל מצות יהוה אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום:

את הברכה. בברכות אמר את לשון רכוי כי לא נפל דבר אחד מכל דברו הטוב (מנמומא לכה ד) <sup>9</sup> ובקללה לא אמר את אלא והקללה.  
 ד"א א"ת הברכה מאל"ף עד תי"ו מאם בחקתי (ויקרא כו ג) עד קוממיות (סס' טס יג) ובקללה מוא"ו עד ה"א מואם לא תשמעו (טס טס יד) עד ביד משה (טס טס טו) ולכך אמר והקללה (מנמומא טס) <sup>10</sup>.

לכם" היינו שאומר לכם שתבחרו ברכה.  
 89. ר' יהושע בן קרחה אומר משל למלך שעשה סעודה והזמין את האורחים והיה אוהבו מיסב ביניהם והיה אומר לו ליטול מנה יפה ולא היה בו דעה, כיון שראה שאין בו דעה אתו את ידו והניחו על המנה היפה וכה"א ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומך גורלי. וכו"ה כרש"י ס"פ נצבים ובפ"י לתהלים עה"פ אתה תומך גורלי.  
 9. ד"א אמר להם הקב"ה אם תעשו רצוני אע"פ שכתבתי לכם ברכות מועטות אני מרבה אותן. לכם וכו' שני לא נפל דבר אחד מכל דברו הטוב. ועיין באוה"ת בביאור ריכוי חיבת "את".  
 10. אמר רב שמואל מי שמביט בהן מוצא הברכות יחירות על הקללות. כיצד, ברכות פתח באל"ף אם בחקתי הלכנו וסיים בתי"ו ואולך אתכם קוממיות, שהברכות באות עליהם מאל"ף ועד תי"ו. והקללות פתח בוא"ו ואם לא תשמעו וסיים בה"א ביד משה, בין וא"ו וה"א אין כלום. ועיין בבא בתרא פה, ב ובאזרת אליהו כאן. ביחומת אנך" לחיד"א הביא קושיית הרב צידה לדרך על דברי רבינו ה"ל ואני שמעתי ולא אבין דא"א לפרש דהברכה והקללה הם האמורות כפ' בחקתי ונשנו כפ' תבא דהא בהדיא כתיב והיה כי יביאך וכו' ונתתה את הברכה על הר גריזים וכו' עכ"ל. ואני תמיה על הרב ז"ל דזהו רמז בעלמא לומר כי טוב בעיני ה' לברוך את ישראל ודרך אגב רמז דברכות בחקתי הם מאל"ף עד תי"ו משא"כ קללות מו' לה'. ומשם ישמעו וילמדו דהברכות הם בעין טובה משאין כן הקללות. וכן עתה יותר תתחזק הברכה והקריב מן הטורים ברכה שלימה לא כן הקללה, וזה פשוט עכ"ל החיד"א.

יהיו שוים כאחד לדעת כי ה' הוא הנותן לפניכם ברכה עכ"ל. וע"ע בס' באר משה לאדמו"ר מאזרחוב וצ"ל שהאר"ק לכאר דברי רבינו ועומק כוננתו.  
 4. הלוחות היו בהן תרי"ג מצות כנגד אותיות מן אנכי עד אשר לדעך לא פחות ויותר. וכ"כ רש"י (שמות כד, יב): את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להודתם. כל שש מאות ושלוש עשרה מצות בכלל עשרת הדברות הן. ורבינו סעדיה פירש באזהרות שיסוד לכל דבור ודבור מצות התלויות בו עכ"ל. ועיין בדברי רבינו שמות כ, יג כד"ה "הדברות מתחילין באל"ף.  
 5. ד"א ראה אנכי, אנכי שבחרתי בטובה ראה היאך אני משונה מכל העולם ע"כ. ואולי מכאן המקור למש"כ הרמב"ם (הל' תשובה פ"ה, ה"ב): "כל אדם ראוי להיות צדיק כמה רבינו" מדהעמיד עצמו לדוגמא לכל יחיד ויחיד בבחינת כזה ראה וקדש עצמן, ומדוייק דנקט ל' יחיד וכן אומרו "ראה" ולא "שמע" כבכ"מ ואח"כ ראיתי שכבר עמד ע"ז באוה"ת, עיי"ש מה שהרחיב בזה. ובפ"י הרא"ש עה"ת: ד"א ראה אנכי שבחרתי בטובה ולפיכך אני משונה מכל שני (שמות לד, כט) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. וכ"פ באוה"ת. בס' עיטור בכורים פירש דברי רבינו ד"אנכי" קאי על הקב"ה ע"ד מ"ש בברכות ה, א שהקב"ה מקיים מצות. ולענ"ד כוונת רבינו כמש"כ שמשנה רבינו אמר לישראל ראו אותי וכן תעשו גם אתם.  
 6. לפ"ז "ראה" קאי על אהרן ששמע תחלה מפי משה ו"לפניכם" לבאים אחריי לשמוע.  
 7. ראה דרמו בסמיכות ממד"כ "כאשר דבר

והקללה

לא הוריש

להיכם על

חית הארץ  
כתיב (ויקרא)  
טן נוהג כס

יש מפרשים  
יש מפרשים

צות כלולות

ז. וע"ע ברכו  
 תורה (לקוטי  
 : על קושיית  
 זיים בל' רבים  
 יני יודע מהו  
 שזה הוא לכל  
 א כמדרגת כל  
 "ראה" יש לה  
 (לעיל א, ח)  
 : בתחלה ראה  
 , לפי שבגדר  
 שתנות ביניהם,  
 ז וכו'.  
 רבים אמורות  
 וללו [נתוכחות  
 ת ומשה מפי  
 ן יחיד "ראה"  
 : בלשון יחיד.

ויזה אני אומר  
 אמר אנכי ה'  
 על ה' שקרא  
 "אה" כי אותו  
 לפניכם וגו'.  
 דבר זה כולן

תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט כִּבְנוֹא הַשָּׁמַיִשׁ  
 וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וּבִרְכֵךְ וְלֶךְ תִּהְיֶה  
 צְדָקָה לְפָנַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ם שביעייה לא  
 תַעֲשֶׂק שָׂכִיר עָנִי וְאֲבִיוֹן מֵאַחֶיךָ או  
 מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ בְּשַׁעֲרֶיךָ: טו ביומו  
 תִּתֵּן שָׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשָּׁמַיִשׁ  
 כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נִשְׂא אֶת־נַפְשׁוֹ

תָּחַב לָהּ ית משכונא כמער  
 שמשא וישכוב בכסותה  
 ויברכה ויך תהי זכותא קדם  
 אלקה: י לא תעשוק אנרא  
 עניא ומסבנא מאחיה או מגירך  
 די בארעה בקרויה: טו ביומה  
 תתן אגרה ולא תעול עלוהי  
 שמשא ארי עניא הוא ולה הוא  
 מסר ית נפשה ולא יקרו עלך

קדם י ויהי  
 ימותון אבהו  
 לא ימותון על  
 בחובה ימותון  
 גיורא ויתמא ו  
 קבוש ארמלא  
 עבדא הויחא

לקח בדיר

רש"י

של משכון, שא"כ למה אמר המשל דוקא נמכסה והיל"ל לא  
 תשמש בעבטו, ועוד ממה נפשך אם לא נתן רשות גזילה  
 היא, ואם נתן, רבית הוא, ואין נפ"מ עני או עשיר (מ"ל),  
 ודרך לשון הקודש לדבר כן, כגון (פסוק ט"ו) ולא תבוא  
 עליו השמש שפירושו לא תבוא השמש ושכרו אתך, או (צד"ח)  
 ל"ב ל"ב) וזרחה לו השמש: (כד) פי' כל היום יהיה מושב  
 לו כלומר יהיה אלנו: (כה) שאל"כ אלא דוקא אם מנכרך  
 יהיה לך צדקה היל"ל ונכרך ומהיה לך צדקה, ומדפסיק  
 בתביעת וכן ענין בפני עצמו הוא: (כו) בשלמא מה דכתיב  
 עני ואביון לא קשיא, שדיבר הכתוב בהווה, אבל בכלל למה  
 כל הכתוב ומה מוסיף הלא יש בכלל לא תעשוק את רעך בין  
 עני ובין עשיר, ומשני אה"י וכאן הוסיף לאו לעני: (כז)  
 רצונו לומר אין שקיר כמו שקר, שקיר פירושו אדם העובד  
 שקר פירושו דמי השכירות, לזה אין פי' הכתוב לא תעשוק  
 דמי שכירות של עני אלא חסר ב' תיבות המובנות לא תעשוק

(ספרי - ב"מ קי"ד): (יג) **בבוא השמש**. אם כסות לילה  
 הוא (כבוא השמש החזירכו לו) ואם כסות יום  
 החזירכו בצקר, וכבר כתוב בואלה המשפטים (כ"ג)  
 כ"ה) עד בוא השמש תשיבנו לו, כל היום תשיבנו לו:  
 וכבא השמש תקחנו (ס - סג) **וברכך**. ואם אינו  
 מנכרך מכל מקום ולך חובה לדק"ט (ספרי):  
 (יד) **לא תעשוק שכיר**. והלא כבר כתוב (כ"ב), אלא  
 לעבור על האביון צ"ל לאוין לא תעשוק שכר"ט שכיר  
 שהוא עני ואביון ועל העשיר כבר הוזכר (ויק"ט י"ג):  
 לא תעשוק את רעך (ספרי - ב"מ קי"א): **אביון**. התאב  
 לכל דבר"ט: **מגרך**. זה גר דק"ט (ס - סג):  
**בשעריך**. זה גר חושב"ל האוכל\* (נבילות) (ס - סג):  
**אשר בארצך**. לרבות שכר בהמה"ט) וכלים (ס - סג)  
 (טו) **ואליו הוא נושא את נפשו**. אל השכר  
 שנינו נוסחאות אובל

את השכיר משכירתו ובאמה שכיר אמרתי שהוא עני (נח"י): (כח)  
 עני ואביון הם ב' דברים, אביון יותר מעני שאין לו  
 כלום ולזה תאב לכל דבר והוא מלשון תאוה ותאבה, פעמים בל  
 בוא"י כגון (תה' קל"ב י"ג) אוה למושב לו, ופעמים בבית  
 כגון (שם קי"ט מ') הנה תאבתי לפקודיך, ושורשו אבה וממנו  
 נעשה אביון כמו מן שורש עלה נעשה עליון (ראב"ע), ורש"י  
 פירש בב"מ וז"ל אביון מעונה מעני ולשון אביון האוזה ואינו  
 משיג מה שנפשו מתאוה לכל טוב ואשמעינן קרא דעני קודם  
 לאביון משום דעני כסיף למחציה (מחצייט לשאל) אע"ג דלריך  
 אבל אביון הורגל לבושת ולא כסיף למחציה עכ"ל: (כט)  
 הגם שגר דק ישראל גמור הוא לריך לרבותו דכתיב מאחריך  
 (דממעטינן ממנו גוי) דלא נימא מקלמ אחיך למעט את הגר  
 (תוס'): (ל) דכתיב ביה שעריך (לעיל י"ד ס"א) לגר אשר  
 בשעריך תמנה ואכלה (רש"י), כי ודאי שאין חילוק בין גר זה  
 שהוא מעריך או מעיר אחרת: (לא) דליכא למיעוטי מוזה לארץ  
 שהרי מוצת הגוף הוא (תוס'), ולא שיך

אור החיים

הנגע עצמו ושורשו עודנו מושרש בו: הכוונה שהגם שעשוק שכר שכיר אינו אלא גזול  
 טו. **ואליו** הוא נושא וגוי והיה כך חטא"ק.

אור בדיר

קבד) פשיטא שחטא, הלא עבר על עשה ולא תעשה, וגם מה נפקא מינה שאליו הוא נושא את נפשו, וכי בלא זה לא חטא

הזה הוא נושא ל  
 בחילן (סג - סד): ו  
 שממכרין ליפרכ  
 יומתו אבות ג  
 (כ"ג), ואם תאמר  
 יומתו, אבל מי ג  
 מתים צעון אבו  
 (יז) לא תמה מ  
 הוזכר (ע"י י"ט) ג  
 עליו בשני לאוין  
 עני"ט) יותר משל  
 תחבל. שלא צו  
 מנת כן\* פדיתין  
 שנינו נוסחאות \* שאף על ג  
 ולמה יהיה חמור ו  
 הק': לה) כן פי  
 נותן מדעתו לא נג  
 יהודה ור' שמעון  
 דקרא דוקא עניה

וכוא אומרו יהי  
 (מ"א א') והייתי  
 טעם העונש בלא  
 ומעתה יה  
 יז. לא חטא

הכונס. קבו) פ

וְלֹא יִקְרָא עָלֶיךָ אֱלֹהִים וְהָיָה בְךָ  
 חָטָא: <sup>טו</sup> לֹא יִוָּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים  
 וּבָנִים לֹא יִוָּמְתוּ עַל אָבוֹת אִישׁ  
 בְּחָטָאוֹ יוָּמְתוּ: <sup>ס</sup> לֹא תִפֶּה מִשְׁפַּט  
 גֵּר יְתוֹם וְלֹא תִחַבֵּל בְּגֵר אֶלְמָנָה:  
 יח וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם

קדם יי ויהי בך חובא: טו לא ימותון אבהן על פום בנין ובנין לא ימותון על פום אבהן אנש בחובה ימותון: יי לא תפלי דין נזירא ויתמא ולא תסב משכונא קבוש ארמלא: יח ותדבר ארי עבדא הוימא במצרים ופרקו יי

לקט בהיר

רש"י

על תיבת גרך אלה על מיצת שכיר לא תעשוק שכיר אשר בארץ כל שכירות שיש בארץ (גמרי), ורבינו משנה הקדור שנכתבו להסמיך גר לגר אדם לאדם (רא"ם): (לב) ופירש"י כל עצמו הוא מוסר נפשו עליו למיתה לעלות בכבש גבוה וסיכן בעצמו ליפול ולחלות באינן כשעלה עליו למסוק ויתים ולגדור חמרים ומסר נפשו עליו למיתה שמה יפול מן הכבש או מן האילן עכ"ל: (לג) מדהתחיל לומר ולא יקרא לשון עמיד היל"ל ויהיה בך חטא, אלא אמר והיה מכל מקום אפילו קודם שקרא, א"כ למה נאמר ולא יקרא שממהרים וכו': (לד) האריך רבינו לומר טעם זה כאן מה שלא עשה כן בפסוק י"ד אלא לא תעשוק שכיר, כי בשלמא שם הכתוב בעצמו מפרש הטעם למה יהיה עני חמור לעבור עליו בשני לאוין משום שנפשו יציא לחמו ומסר נפשו על שכר זה, אבל כאן שהמדובר מהטיית משפט יכול להיות בלי לחסרו ממון ולמה יהיה חמור מעשיר, לזה אמר שאין מי שיצבע עלבזו והוא בעצמו תמונים ידבר רש לזה החמירה עליו תורה הק': (לה) כן פירושו של תיבת חבלה שלקח בעל כרחו של לוח משום שחושש על ממונו, אבל בשעת הלואה שהלוה נותן מדעתו לא נקרא חבלה ולא שייכים כל ההלכות, ועיין לעיל פסוק ו' אות י"ד, ובגמ' ב"מ קט"ו. פליגי רבי יהודה ור' שמעון באלמנה, ר' יהודה סבר גזירת הכתוב הוא ואין נפ"מ עשירה או עניה ור' שמעון דריש טעמיה דקרא דוקא עניה שאתה חייב להחזיר לה בכל יום ואמה משיאה שם רע בשכונותיה פירש"י שאתה יוצא ונכנס אלה שמריה וערביה עכ"ל:

הזה הוא נושא את נפשו למוח"ל, עלה בכבש ונתלה באילן (סג - סס): ודיה בך חטא. מכל מקום (ל"א), אלא שממהרון לפרע על ידי הקורא (ספרי): (עו) לא יומתו אבות על בנים. בעדות בנים (ספרי - סנה: כ"ג), ואם תאמר בעון בנים, כבר נאמר איש בהטאו יומתו, אבל מי שאינו איש מת בעון אביו, הקטנים מתים בעון אבותם בידו שמים (ספרי - שנה ל"ב): (יז) לא תמה משפט גר יתום. (ועל העשיר כבר החבר (ע"י י"ט) לא תמה משפט) ושנה בעני לעבור עליו בשני לאוין (ספרי) \* לפי שנקל להטות משפט עניי' ויחר משל עשיר לכך האכיר ושנה עליו: ולא תחבל. שלא בשעת הלואה (יה): (יח) וזכרת. על מנת כן \* פדיתיך לשמור חוקותי אפילו יש חסרון שינוי נוסחאות \* שאף על העני הזהיר לא תמה משפט ולפי \* על דעת כן ורמב"ן.

אור החיים

תאמר כיון שאנו ה' על הגר (ע"י) אטו דינו לזכותו ת"ל לא תטה וגו', וגמר אומר ולא תחבול בגד אלמנה (ע"י) פירוש רק בדבר הזה אני מנזך להטות לזכות שלא תחבול בגד של אלמנה שלא בשעת הלואה הגם שכל חוץ ממנה יחבול בגדיהם:

והוא אומר יהיה בך פי' בך בנפשך חטא על דרך (מ"א א') והייתי אני ובני שלמה חטאים, והקדים טעם העונש באומרם והלוי הוא נושא את נפשו (ע"י) ומעשה יהיה המשפט נפש חחה נפש: יז. לא תמה משפט גר וגו' (ע"י) פירוש שמה

אור בהיר

הכונה. (קבו) פירוש נפשו יציא לחמו, כרש"י ז"ל. (קבו) למה לא יהיה גר בכלל לא תמה משפט, שאריך לו לאו נפ"ע. (קבד) וההנחה את הגר. (קבט) ומה שייכות זה לזה בפסוק א'.

הכונה. (קבו) פירוש נפשו יציא לחמו, כרש"י ז"ל. (קבו) למה לא יהיה גר בכלל לא תמה משפט, שאריך לו לאו נפ"ע. (קבד) וההנחה את הגר. (קבט) ומה שייכות זה לזה בפסוק א'.

על  
 זיה  
 קם  
 רא  
 קה  
 מה  
 ודי  
 זוא  
 ק'ך  
 ילה  
 יוס  
 (כ"ג  
 (כד)  
 זינו  
 זרי:  
 זלה  
 כיר  
 י"ג  
 זאב  
 זס:  
 זס:  
 זס -  
 זכר  
 זן לו  
 ז"ח  
 זש"י  
 זודס  
 זעיה  
 זחיק  
 זשין  
 זשיך  
 זחל  
 זות,  
 זטא

תבטחו בעשק ובגול אל תהבלו חיל  
 כיינוב אל תשיתו לב: דיב אחת | דבר  
 אלהים שתים-זו שמעתי כי עז לאלהים:

לפא: יב אוריחא חדא  
 ממלל אלהא ותרתין  
 זמון דין שמעית מן  
 פום משה ספרא רפא  
 ארום עושנא קדם

אלהא: יג ולך אלהא  
 למעבד טובי לצדיקיא  
 ארום את משלם לאנש  
 תיך עוכדוי: א תשבחתא

רש"י

(יא) חיל כי ינוב. אם תכלו רשעים שממונם  
 מלליה וגלגל. אל תשימו לב חיל, ממון: ינוב.  
 ילמתי, לשון מנוסה: (יב) אחת דיבר אלהים.  
 ששמעתי מתוכה שמים, ומה הן השמים, כי עז  
 לך לשלם לאיש כמעשהו. והשליה כי לך ה' המסד.  
 ומאיה דבור שמעונו, מדבור שני של עשרת

הדברות שמענו ממנו שהקב"ה פוקד עון נולך  
 חסד, שנאמר בו (שמות כ ה) פוקד עון אבות על  
 וגו', לכן נטוח אני שישלם שכר טוב ללדיקים  
 ופולענות לרשעים. זו למדתי מיסודו של ר' משה  
 הדרשן. ורבותינו דרשוהו וזכר ושמור בדבור אחר  
 נאמרו:

מצודת דוד

משקל המה יחד, רוצה לומר הבטחון של כל בני  
 אדם, אז נראה שהמה קלים ופחותים מדברי הבל,  
 והוא מקרא הפוך וכאילו אמר המה יחד מהבל:

מצודת ציון

(יא) בעושק. ענין גול: תהבלו. מלשון הבל: חיל. עושר:  
 ינוב. מלשון תנוכה והצמחה:

(יא) בעושק. להרבות הון בעושק: אל תהבלו. אל תבטחו בהבל. להרבות הון בגול, כי לא תתקיים העושר  
 ההוא. וכפל הדבר במלות שונות: חיל כי ינוב. אם תראו עושר הבא מגול: צומח ומתרבה, אל תשימו לב  
 לבטוח בעושר כזאת, כי לא לעולם תהיה: (יב) אחת. אמירה אחת דבר אלהים וממנה למדתי שתי דברים: כי  
 עזו. האחת למדתי אשר לאלהים הוא העז וידו בכל משלה:

אבן עזרא

מאלה הדרכים, והעושק על ידי פיתוי ואונאה, והגזל  
 בחזקה. וטעם תהבלו. תוסיפו. הבל. על הבל:  
 (יב) אחת. כבר הזהירנו השם פעם ושנים כי העז  
 לשם הוא לבדו, והוא לבדו יתן עז לנצח או

תבטחו בממונכם שיעמוד לכם בצרתכם, וזה טעם  
 חיל כי ינוב כמו עשה לי את-החיל הזה (דברים ה  
 יז). ומלת ינוב ירבה, מגזרת תנוכה. והזכיר בעשק  
 ובגול כי רוב ממון בני אדם יעשהו על אחת

רד"ק

אל תבטחו שתנצלו מן הצרה, ובעבורו אל תבהלו כי  
 הבטחון בו הבל: חיל כי ינוב. כשתראו שממונכם  
 יפרה וירבה אל תשיתו לו לב שיעמוד, כי לא

מדרשי חז"ל

אחת דבר אלהים. שלא כמדת הקב"ה. מדת בשר ודם,  
 מדת בשר ודם אינו משמיע שני דברים כאחד, אבל מי  
 שאמר והיה העולם אמר עשרת הדברות בדבור אחד,  
 שנאמר: אחת דבר אלהים. לא תלבש שעטני גדילים תעשה  
 לך שניהם בדבור אחד נאמרו, מחלליה מות יומת וביום  
 השבת שני כבשים בדבור אחד נאמרו, ערות אשת אחיך  
 יבמה יבא עליה בדבור אחד נאמרו, וכל בת יורשת נחלה  
 ממטות בני ישראל ולא תסוב נחלה ממטה אל מטה  
 שניהם בדבור אחד נאמרו, מה שאי אפשר לבשר ודם  
 לומר שני דברים כאחד, מדת בשר ודם אינו יכול לשמוע  
 שני בני אדם הצועקין אליו, אבל מי שאמר והיה העולם  
 אינו כן, ואפילו כל באי עולם צועקים לפניו הוא שומע  
 צעקתם שנאמר: שומע תפילה עריך. כל בשר יבוא,  
 (סנהדרין א.)

ליה הקב"ה, אל תבטחו בברכות שברך אתכם כלעם הרשע  
 כי בעבור כן ברך אתכם, לא ברך אתכם בלב שלם,  
 שנאמר: ולא אבה ה' אלהיך לשמוע אל כלעם. (ילמדנו).  
 (יב) אחת דבר אלהים וגו'. שני רבותינו, שני סופרי  
 הדיינין עומדין לפניהם אחד מן הימין ואחד מן השמאל  
 וכותבין דברי המחייבין ודברי המזכין בשלמא דברי  
 המחייבים דלמחר חזו טעמא אחרינא וכעני למעבד הלנת  
 הדין, אלא דברי המזכין מאי טעמא, כדי שלא יאמרו שנים  
 טעם אחד משני מקראות. כדכעא מיניה רבי אסי מרבי  
 יוחנן, אמרו שנים טעם אחד משני מקראות מהו, אמר ליה  
 אין מונין להן אלא אחד. מנא הני מילי, אמר אביי דאמר  
 קרא אחת דבר אלהים שנים זו שמעתי וגו', מקרא אחד  
 יוצא לכמה טעמים ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות.  
 (סנהדרין לד.)

(יג) ולך אדני חסד. ומסו ג  
 שנאמר (עזרא ט יג) כי אמה אל

(יג) ולך ה' חסד. והשנית למדו  
 חסד עם בני אדם: כי אתה  
 מדבר הזה נשמע שני הדברים,  
 אשר תשלם לאיש כמעשהו, וכמ  
 ואם תלכו עמי קרי וגו' והלכתי  
 וכן על כל הדברים שהאדם חו  
 מדה במדה, ואם לא היה ידו בכ

להעשיר כנגד צור עזי: (יג) ולך.  
 שעשה חסד עם בני אדם, והוהי  
 ישלם לאיש כמעשהו. ויש אומ

לבטוח לא בכחו ולא בממונו: י  
 כי חסד עשה האל יתעלה עם  
 והוויעם כי הוא ישלם לאיש כמ  
 כי כמו אף על פי, כלומר אף ע  
 כמעשהו, באחרונה לך החסד, ו  
 שכחוב ודב חסד. ויש לפרשן ל

(יג) ולך ה' חסד וגו'. רבי אלעזר ר  
 וכתוב, כי אתה תשלם לאיש כמע  
 תשלם כמעשהו ולכסוף ולך ה'

ולך ה' חסד וגו'. רבי יהודה אומר  
 עושה פירות, אבל צדקה עושה פירות  
 כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, אב  
 פירות שנאמר: אוי לרשע רע, הוי  
 שיש לו עשרה עונות ועשר מצו  
 מבקש לא עונשן של מצות ולא ש  
 יצאו כאלו, אין הקב"ה עושה לו כן,  
 ממנו עונותיו ואחר כך הוא נותן ל  
 רבותינו. שכן מצות נותן לו משלם,  
 מדקדק עמו דכתיב כי אתה חשכה

(אד) דברי ערגה וגעגועין לה'.  
 (ד"ט) חדבקות הנפלאה בה' מו  
 (י"ב) תפלה למפלת שונאיו, ו



וְיִתָּא חֲדָא  
הָא וְתַרְתִּין  
שְׁמַעִית מִן  
סְפָרָא רַבָּא  
יִשְׁנָא קָדָם

יִקַּד עוֹן נוֹכַר  
עוֹן חַנוּת עַל  
טוֹב לְצַדִּיקִים  
זוֹ עַל ר' מִשָּׁה  
זֶר כְּזָבוֹר חֲסֵד

זבל: חיל. עושר:  
זה:

תתקיים העושר  
אל תשימו לב  
שתי דברים: כי

י ואונאה, והגול  
זבל על הבל:  
ושנים כי העוז  
עוז לנצח או

י אלהים. פעם  
זים ושמענו מפי  
: אין לו לאדם

ה מרת בשר ודם,  
ז כאחד, אבל מי  
זות כדבור אחד,  
טנו גדילים תעשה  
מות יומת וביום  
ערות אשת אחיך  
בת יורשת נחלה  
ממטה אל מטה  
אפשר לבשר ודם  
אינו יכול לשמוע  
י אמר והיה העולם  
לפניו הוא שומע  
כל בשר יבואו.

אֱלֹהִים: יֵי וְלֶךְ אֱלֹהִים  
לְמַעַבְדּוֹ טוֹבִי לְצַדִּיקָא  
אֲרוּם אֶתְּ מִשְׁלָם לְאִנְשׁ  
הַיָּד עוֹבְדוֹי: אֵתְּ שִׁבְחָתָא

רש"י

(יג) וְלֶךְ אֲדָנִי חֲסֵד. ומהו החסד, כי אמה השלם לאיש כמעשהו ולא מעשהו ממש אלא מקלמו, כענין שנאמר (עורף ט יג) כי אמה אלהינו חשכת למטה מעונינו, כך נדרש נאגדת תהלים. ויש לפותרו עוד ולך ה' חסד, כי יש צדק לשלם לאיש כמעשהו:

מצודת דוד

(יג) וְלֶךְ ה' חֲסֵד. והשיגית למדתי ממנה שה' עושה חסד עם בני אדם: כי אתה תשלם. רוצה לומר מדבר הוזה נשמע שני הדברים, כי אתה ה' דברת אשר תשלם לאיש כמעשהו, וכמו שנאמר (ויקרא כו כא) ואם תלכו עמי קרי וגוי והלכתי אף אני עמכם בקרי, וכן על כל הדברים שהאדם חוטא אתה משלם לו מדה במדה, ואם לא היה ידו בכל משלה היה אם כן

אבן עזרא

להעשיר כנגד צור עזי: (יג) וְלֶךְ. אחר כן יודה השם שעשה חסד עם בני אדם, והזהירם והודיעם כי הוא ישלם לאיש כמעשהו. ויש אומרים כי אתה אע"פ,

רד"ק

לבטוח לא בכחו ולא בממונו: (יג) וְלֶךְ. יש מפרשים כי חסד עשה האל יתעלה עם בני אדם כשהזהירם והודיעם כי הוא ישלם לאיש כמעשהו. ויש מפרשים כי כמו אף על פי, כלומר אף על פי שתשלם לאיש כמעשהו, באחרונה לך החסד, כי החסד גובר כמו שכתוב ורב חסד. ויש לפרשו לענין המזמור שהוא

מדרשי חז"ל

(יג) וְלֶךְ ה' חֲסֵד וגו'. רבי אלעזר רמי, כתיב ולך ה' חסד וכתיב כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, בתחלה כי אתה תשלם כמעשהו ולבסוף ולך ה' חסד. (ר"ה יז).  
וְלֶךְ ה' חֲסֵד וגו'. רבי יהודה אומר: עבירה עקרה ואינה עושה פירות, אבל צדקה עושה פירות, שנאמר: אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, אבל עבירה אינה עושה פירות שנאמר: אוי לרשע רע, הוי לך ה' חסד. יש אדם שיש לו עשרה עוונות ועשר מצוות והוא אומר איני מבקש לא עונשן של מצות ולא שכרן של עבירות אלו יצאו באלו, אין הקב"ה עושה לו כן, אלא תחלה הוא גובה ממנו עונותיו ואחר כך הוא נוטן לו שכר מצותיו. אמרו רבותינו שכר מצות נוטן לו משלם, אבל עבירותיו אינו מדקדק עמו דכתיב כי אתה חשכת למטה מעונינו. אף

נושאי הפרק

(א"ז) דברי ערגה וגעגועין לה'.  
(ז"ט) הדבקות הנפלאה בה' מתוך הישועה.  
(י"ב) תפלה למפלת שונאיו, ושמחת הצדיק בה'.

אֱלֹהִים: יֵי וְלֶךְ אֲדָנִי חֲסֵד כִּי־אֵתָה תִּשְׁלַם לְאִישׁ  
לְמַעַבְדּוֹ טוֹבִי לְצַדִּיקָא פִּי סָג אֶמְזַמֵּר לְדוֹד בְּהִיּוֹתוֹ

רש"י

לפעמים מן הנמנע בדבר מהדברים לשלם מדה במדה. ומזה בעצמו נשמע 'שדרכו לעשות חסד עם האדם, כי זה שמעניש מדה במדה הוא חסד גדול כי אז יבין האדם וישכיל לדעת שלא בא במקרה כי אם מה' על דרך העונש וימהר לשוב מִקְּטָאוֹ. וכל זה חוזר למעלה, לומר ומהו בטחון האדם הלא טוב לחסות בה' הואיל וידו בכל משלה ועושה חסד:

כדרך כי עם קשה עורף הוא (שמות לד ט) באחרונה לך החסד: (א) מזמור לדוד בהיותו במדבר. טעם זה המזמור שהיה נכסף ללכת אל קרית יערים, מקום

מדבר על לשון הגלות, אמר מה שהארכתנו בגלות חסד עשית עמנו להטיבנו באחריתנו, כי חסד תעשה לאדם כשתשלם לו כמעשהו הרע שעשה בעולם הזה, כדי שיקבל שכרו בעולם הבא שלם על הטובות שעשה: (א) מזמור. כשהיה בורח מפני שאול. ומדבר יהודה הוא מדבר זיף:

כאן ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, מעשהו אין כתיב כאן אלא כמעשהו. דבר אחר, ולך ה' חסד רבי אליעזר אומר כף מאזנים מעויין עונות מכאן וזכויות מכאן, מה הקב"ה עושה מטה כלפי חסד. רבי יוסי ברבי חנינא אומר: חוטף שטר אחר מהעונות מן הכף, ומיד כף הזכויות מכריעות. רבי נחמיה אומר: כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, יש אדם שחשב לעשות עבירה ולא עשה, ואין הקב"ה מכתוב עליו עד שיעשנה. אבל מצוה משחשבה הקב"ה מכתוב עליו שעשאה. (ילקו"ש).  
(א) מזמור לדוד בהיותו במדבר יהודה. מזמור לדוד וגו', זה שאמר הכתוב ה' בצר פקדון וגו', אימתי ישראל מבקשין אותך, בצרה. כן דוד כשכנס לצרה היה מבקש להקב"ה, שנאמר: מזמור לדוד בכרתו מפני שאול, כבוא







ספר

# חנוכת התורה

הוא קובץ חידושים נפלאים, חריפים ומתוקים, פשמים יקרים מובהקים ומוהירים בדברי תורתנו הקדושה ומאמרי חז"ל, אשר יצאו מפה קדוש ממלל רבוב, ה"ה הנשר הגדול בעל כנפים, ברוחו פי שנים, באר מים חיים, כנגלה ובנסחר לו ה" עשר ידות. גאון הגאונים, שר התורה, אספקלריא המאירה, אביר הרועים, רבן של כל בני הגולה, איש אלקים קדוש יאמר לו הרבי ר' העשיל זצ"ל אשר ה" אב"ד ור"מ בק"ק קראקא יע"א.

אשר קבצתי ולקטתי ואספתי מכמה מאות ספרים ישנים ועתיקים יקרי המציאות ורבי הערך שאין חיונם נפרץ, שמתבריהם היו מיוצאי חלציו של רבינו הגאון זצ"ל, וגם מתלמידיו הנבחרים אשר שתו מבארו באר מים חיים:

וגם גלוח בסופו קונטרס אחרון כולל בתוכו פרשת אופן למודו והנהגתו בקדש. וגם שמות תלמידיו אשר יצקו מים על ידיו וכל תהלכותיהם בקדש:

כל אלה אספתי בעזרת הבורא. וסדרתי אותם על סדר התורה. מעמו בו ותוארנה עיניכם.

ממני המלכת והמאסף

חנוך העניך כמו"ה צבי אליעזר נ"י ערואהן מוגיערש יע"א

ועתה יצא לאור במהדורה מחודשת  
 ע"י הוצאת ספרי-קודש "מישור"  
 ארץ ישראל — ניו יארק  
 שנת תשנ"ט לפ"ק

חנוכה

משה רבינו עליו השלום ו לא שייך לא תלין מה שאם ו ולא יהיה לך מפי הגבורה (כמבואר באריכות לעיל בפרט אות פ"ד עיין שם). וזה שאמ דיבר אלהים שתיים זו שמעח אנכי ולא יהיה לך בדיבור נאמרו. ועל שתיים אלו לך ה' כי אתה תשלם על זה לאיש כ כמו שעשה בעולם הזה כך לו בעולם הזה. (ויש להמתיי כי מבואר לעיל בפרשת פנח העשרה מאמרות הטעם דשכו

קפה) למה יאמרו הגוים ו אלהיהם וגו'. יש במה שאמר הכתוב הן ישל את אשתו והלכה מאתו והיתו אחר הישוב אליה עוד. האומות העולם אומרים שאי עוד להקב"ה לחזור אצל יש ישראל עובדים עבודה זרה ו כאשה שגירשה בעלה ונשאו ואסורה לבעלה הראשון והכתו גרשחיה ואתן ספר כריתותיד וזהו למה יאמרו הגוים ו

קפו) ידיהם ולא ימישון רגלי

התורה

הושע

חנוכה

קו

בהקדם עוד מה דאיתא בס' עשרה מאמרות שנכתב על השש כנפים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. דהיינו על ב' כנפים הראשונים היה נכתב ברוך השם. ועל האמצעיים כבוד מלכותו ועל התחתונים לעולם ועד והנה כבר כתבנו דבשעת החורבן ניטלו ב' כנפים דהיינו האמצעיים ושם היה כתוב כבוד מלכותו. וזה שאמר נתמעט כבוד מלכותך. ויש לומר גם כן משום הכי מתפללים גלה כבוד מלכותך:

התחתונים ניטלו אם כן נגלה עון אפרים שהוא עון העגל אשר היה מכוסה מקדמת דנא על ידי שני כנפים. והנה לפי אידך המאן דאמר הנזכר לעיל דהשני האמצעיים ניטלו יש לפרש הא דאיתא בס' הבהיר (הובא במטה אהרן על הגדה של פסח) בשעת החורבן של בית המקדש אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם נתמעט כבוד מלכותך עד כאן. והוא תמוה. אבל לפי הנזכר לעיל ניחא

תהלים (קפיטל יט)

במלח ונאמר ברית ביסורים וכו' עיין שם. משום הכי אמר במדרש דממרקין מקל וחומר או מגזירה שוה. (והרב חיד"א ז"ל במדבר קדמות הקשה על זה דהא ריש לקיש בסוגיין קאמר מגזירה שוה ואלו במדרש קאמר ריש לקיש מקל וחומר ורבנן מגזירה שוה עיין שם. אכן בספרו יוסף תהלות על תהלים סי' י"ז מיישב הקושיא זאת דבספר עין יעקב הגירסא בגמרא ר' לוי במקום ריש לקיש):

קפג) במדרש ובילקוט וזה לשונם מה דכתיב משפטי ה' אמת צדקו יחדו. ריש לקיש אמר מקל וחומר ורבנן אמרי מגזירה שוה עד כאן. והוא תמוה. ויש לומר דכוונתם על יסורים דממרקין עוונותיו של אדם. ואיתא במסכת ברכות דף ה' דרבי יוחנן סובר דהא דיסורים ממרקין נשמע מקל וחומר דשן ועין דעבד יוצא בו לחירות וכו' וריש לקיש אמר מגזירה שוה נאמר ברית

שם (קפיטל סב)

אנכי ולא יהיה לך משלם הקב"ה שכר בעולם הזה משום לא תלין פעולת שכיר מה שאם כן על שאר המצות שהיו על ידי שליח שהוא

קפד) אמת דיבר אלהים שתיים זו שמעתי וגו' ולך ה' החדס כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. יש לפרש על פי הידוע דעל מצות

חנוכה

הושע

התורה

קז

משה רבינו עליו השלום ובשליח לא שייך לא תלין מה שאם כן אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו (כמבואר באריכות לעיל בפרשת יתרו אות פ"ד עיין שם). וזה שאמר אחת דיבר אלהים שתיים זו שמעתי היינו אנכי ולא יהיה לך בדיבור אחד נאמרו. ועל שתיים אלו לך ה' החסד כי אתה תשלם על זה לאיש כמעשהו כמו שעשה בעולם הזה כך תשלם לו בעולם הזה. (ויש להמתיק הענין כי מבואר לעיל בפרשת פנחס בשם העשרה מאמרות הטעם דשכר מצוה

בהאי עלמא ליכא משום דהמצוה הוא נצחיי צריך להיות השכר גם כן נצחיי משום הכי ליכא שכר בהאי עלמא דבעולם הזה השכר אינו נצחיי. וזהו שאמר כאן תשלם לאיש כמעשהו רצה לומר השכר רצה לומר השכר של האמונה הוא האכילה כדי לחזק כוחו ולבוא לתכלית המכוון ולתקן הכל ולעבוד להשי"ת בכל כחו ולבוא שלם ותמים לעולם הנצחיי. וזהו שאמר כמעשהו דהשכר הוא נצחיי כמו שהמצוה הוא נצחיי):

שם (קפיטל קטו)

קפה) למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם וגו'. יש לפרש במה שאמר הכתוב הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד. ומעתה האומות העולם אומרים שאי אפשר עוד להקב"ה לחזור אצל ישראל כי ישראל עובדים עבודה זרה הרי הם כאשה שגירשה בעלה ונשאת לאחר ואסורה לבעלה הראשון והכתוב אומר גרשתיה ואתן ספר כריתותיה אליה. וזהו למה יאמרו הגוים איה נא

אלהיהם. אמנם קושיא זו אינה כלום ושתי תשובות בדבר חדא שהקב"ה יכול לעשות כל מה שרוצה. וזהו שאמר ואלהינו בשמים כל אשר תפץ עשה. ועוד תשובה אחרת דקיימא לן אם איש אחד גירש את אשתו ונישאת לחרש מן התורה מותרת לחזור לבעלה דחרש שאינו שומע ואינו מדבר קידושינו אינם קידושיין. וזהו שאמר ועצביהם כסף וזהב וגו' פה להם ולא ידברו אזנים להם ולא ישמעו:

שם

קפו) ידיהם ולא ימישון רגליהם ולא יהלכו וגו'. ויש לדקדק במה שאמר

א בס' עשרה ש כנפים ברוך ם ועד. דהיינו ם היה נכתב מצעיים כבוד ן לעולם ועד החורבן ניטלו צים ושם היה שאמר נתמעט ם גם כן משום ןד מלכותך:

רים וכו' עיין ירש דממרקין שוה. (והרב ת הקשה על זוגיין קאמר ן קאמר ריש מגזירה שוה יוסף תהלות שב הקושיא ירסא בגמרא לקיש):

לם הקב"ה ן לא תלין ן על שאר וליח שהוא

# ספר חות יאיר חדש

מלתא דאתיא מדרושי. חביבה ואקדמי ברישי. ראית פרי גנוסר. במילי דאגדה ומוכר. אשר דרש דרשתי לפרקים בימי התשובה. ולפרקים בהספידים לגאוני עולם שנלקחו מן הדור בחובה. ומסדר המערכה להעלות את הנרות שבעה טללי אורות אור תורה עבודה ג"ח ושער התשובה. ומעלות הענוה. ופחיתת הגאווה. וגודל מצות התוכחה הכותב קובע חובה. ודרוש נחמד לשובבי"ם לברר דבר בעתה מה טובה. ותוך הדרושים יבואו לפרקים. חידושים נחמדים. ודברים מתוקים. בדברי הש"ס והפוסקים. אשר בלשון המאמרים הרחוקים. מכון אמר נקי אותם להקים.

אלה הדברים אשר חנן אלקים. אותי הצעיר והקטן אלעזר קאליר בהרב הגדול החריף המנוח מו"ה אלעזר זצלה"ה יושב בק"ק קעלין וגליל קוירשים במדינת פיהם י"ץ.

אשר בחמלת ה' עלי נתקבלו לרצון בעיני כל חכמי הדור ותלמידי חיבורי אור חדש על סדר התורה וח' השני על מס' פסחים כעולת מחים:

הוכא לכית הדפוס בהוצאת הרב המחבר. ע"י תלמידו הותיק הרבני המופלג בתורה וביראה מוה"ר יעקב נר"ו מק"ק שלייוג במדינת אונגרין סמוך לק"ק רעכניץ י"ץ:

נדפס פה פראג

לפרט הרנינו כל ישרי לב לפ"ק

נוסח השער בהוצאה ראשונה פראג תקנ"ב

בעת יוצא לאור במהדורה חדשה ומתוקנת  
עיה"ק ירושלים שנת תשס"ד לפ"ק



אצלו ית, גי העבודה המצות אז

ג סוף מס' ק תלמידי עה"ז ולא ל אל חיל ית המדרש זיך לימוד צוה בהאי שפיר אינו פעולתו, ן לו הפסק בא, מאחר שפיר.

ניכם היום האי עלמא ט"ת תורה, יפיר שייך נמר וסוף, אינו נותן מצוד, הן זם, מש"ה ף משא"כ

להיות חי ליהו. וזה אחר דלא

ו, שתהיו גשמיכם

רבוזה אמרתי בילדותי, לתת המשך למשנה [סנהדרין ז, א] דכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, למס' אבות [א, א] אשר מתחיל משה קיבל תורה מסיני.

משום דאיתא במדרש [ראה שמו"ר כד, ד] כל מה שישראל אוכלים בעה"ז אינם אוכלים כי אם בשכר אמונה. ויש לדקדק למה דוקא בשכר אמונה. ותיירץ מחו' האמיתי הגאון מוה"ר העשיל ז"ל, משום דהמפורשים מקשים למה לא משלם הקב"ה שכר מצוה בהאי עלמא, הלא כתיב בתורה ביומו תתן שכרו גבי פועל, ועובר משום לא תלין פעולת שכיר. ותירצו דקיי"ל בשוכר את הפועל על ידי שליח אינו עובר משום לא תלין. והתורה ניתנה על ידי שליח זה משה רבינו ע"ה, מש"ה אינו עובר על לא תלין. ואי' במס' מכות דף כ"ג אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו. אי"כ אתי שפיר דכל מה שישראל אוכלים בעה"ז הוא בשכר אמונה, דלא ניתן על ידי שליח רק על ידי הקב"ה בעצמו ומחויב ליתן שכרו מיד ביומו ע"כ דפח"ח וש"י.

וזה שאמר כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא אבל בעה"ז ליכא שכר, וקשה איך עובר על לא תלין פעולת שכיר, לזה אמר משה קיבל תורה מסיני ומסרה, וכיון שניתנה התורה על ידי השליח שוב אינו עובר על לא תלין כדאמרן.

ובזה ניחא דברי בעל הטורים שכתב בקרא [דברים יא, כז] ראה אנכי, ראה עשרת הדברות שפותחים באנכי. והוא תמוה. ולדברי הגאון האמור אתי שפיר, דכאן הוא אומר שנותן היום הברכה, וקשה הא שכר מצוה בהאי עלמא

ליכא, לזה אמר ראה אנכי, בשביל מצוה זו האמורה בראש עשרת הדברות הפותחת באנכי, בשבילה אני נותן לפניכם היום ברכה וקללה.

וכן יש לפרש אם בחוקותי תלכו, מה שאני בעצמי צויתי אתכם, אז ונתתי גשמיכם בעתם בהאי עלמא, ודברי תורה מתפוצץ כסלע:



ועל פי מ"ש בזה דעל ידי התורה מגיע שכר בעה"ז הואיל ואין לה הפסק, יתבאר לשון רש"י מ"ש [ויקרא כו, ג] אם בחוקותי תלכו, שתהיו עמלים בתורה. ואמאי לא פירוש סתם שתהיו לומדים תורה. ויתבאר על פי הגמרא דנדרים דף פ"א [ע"א] דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שבא הקב"ה בעצמו ופירשוהו על מה אבדה הארץ, ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם. אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה ע"ש. וכתב מ"ז הגאון בעל תורת חיים לפרש דמש"ה חכמים ונביאים לא ידעו לפרש, כי אם הקב"ה בעצמו, אחר שבאמת היו לומדי תורה רק שלא לשמה היו לומדים. וזה תלי במחשבת הלב שאינו גלוי מצפוני ומחשבות האדם רק לו לבדו יתברך, מש"ה הוא לבד פי' הדבר.

וגם הגאון בעל עוללות אפרים פירש כן, והוסיף דמש"ה לא ברכו בתורה תחלה, דאין מברכים כי אם על דבר שנהנה, כמאמרם אסור ליהנות בלי ברכה, והלומד לשמה הוא נהנה מגוף מעשה הלימוד, משא"כ בשלא לשמה אינו נהנה

ספר תבואות שור השלם והמלא

שלשה ספרים נפתחים

ספר

שמלה חדשה

וספר

תבואות שור

וספר

בכור שור

שחיבר הרכ הגאון האמיתי שור סיני ועוקר הרים שהרביץ תורה בישראל  
הרב הקדוש המפורסם בתורה וחסידות ה"ה אב"ד ור"מ  
מוהר"ד אלכסנדר סענדר שור זצלה"ה  
בהרב המגיד מוהר"ר אפרים זלמן שור זצלה"ה  
והרוצה לעמוד על עקרי החיבורים ושורשיהם, ועל מה הטבעו אדניהם,  
יעיין בשער השני

ספר הזה כבר נדפס הרבה פעמים  
ועתה נתחדש הדרו בעזה שיי"ת באור חדש על ציון המצוינת בהלכה  
וזה שמו אשר יקבנו  
**ציוני טל**  
והם ציונים לתורה, לכאר ולציון בדברי רבינו המחבר ז"ע

וספח אל הקודש ופסקי שני  
ספר לבושי שורד  
ואחריו הספנו השמלה החדשה עם המפה שיפוחה את המעט  
היה ספר ל"ט בשמלה מספר מ"ה אשר  
וגם הוספנו בעיה שיהיה  
ספר אמרי טל

צבי אביגדור פקעטע  
בלאמו"ר מאיר זצ"ל  
מאנסי - נוא יארק יצ"ו  
שנת ושחמתם בזה"ל לפ"ג (עם התיבות)

# בכור שור

## מסכת בכא בתרא

19

76

דף מ' ע"ב גמרא, אמר רבי יצחק כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בברכים מתברך בי"א ברכות בו, ע"ב. ראוי לשום לזמנינו הללו, מאי טעמא מספר זה דווקא. ונראה לעניות דעתי, דמספר שש ברכות הוא נגד ששה לאוים שנאמרו במתנות עניים, כמו שחשבן הרמב"ם ז"ל צהלכות מתנות עניים (בפרטי המצוה). ואף על גב דלאו דנאמר במתנה זו לא נאמר במתנה זו, מכל מקום כולוהו שייכי בהדדי, דשם מתנות עניים אחד הוא. וכהאי גוונא משטיקן צבצא מליעא דף קי"א (ע"א), דאמרינן כל העוסק שטר שכיר עובר בחמשה לאוין, ופריך הני דיממא ליתנהו בליילא והני דליילא ליתנהו ציממא, ומשני שם שכירות אחד הוא. ואין להקשות הא כמה עשה נמי יש זה, כמו שכתב הרמב"ם שם, ואמאי אינו מתברך כנגדם. יש לומר, דשטר עשה צהאי עלמא ליכא (קדושין ל"ט ע"ב), כי היכי דעונשה ליכא, דהא דמכין אותו עד שתלך נפשו (לעיל ח' ע"ב), היינו לעשות העשה, אבל בשכר בוטלה אין צית דין מענשין עליה. אבל לא תעשה דמלקין עליה, הכי נמי שכרה בעולם הוה איכא.

ועוד י"ל שהוא נגד ששה מתנות שיש לעניים בקרקע, כמ"ש הרמב"ם ז"ל ריש פ"ו מהל' מתנות עניים (הל' א'). דמעלה עליו הכתוב כשנותן פרוטה כאלו קיים כל הששה מתנות, דשם נדקה אחת הוא, כמ"ש לעיל בעוסק שטר שכיר. ואין להקשות דהו"ל להתברך עוד, בשביל מנות נדקה שאינו בקרקע רק בכספים. יש לומר דשייך צהני, דהא מנות נדקה מכספים אינו כי אם מעשר שלו, דאחרצי מקרא דעשר תעשר (דברים י"ד כ"ב) דכתיב גבי מעשר תצואות קרקעו.

וענין המפייסו בדברים מתברך צ"ל ברכות. יעוור על פי הגמרא סוטה דף ד' ע"ב, כל הצא על אשה ונה לטוף מבקש ככר לחם. ואמרינן עוד שם דף ל"ז ע"ב, דכל הי"א ארורים לא נאמרו אלא בנוסף ונאספת. ומשמע דמי שהיה נוהר מזה, ראוי שימולו עליו הי"א ברכות, כמו שאיתא התם, דכל הארורים היו אומרים תחלה היפוכן צברכות. ולכן המפייס העני צדברים, הוא אומר לו שאיני חושדך שמעשה ונות גרם לך העניות, כמו שכתבתי לעיל, רק אחת צעני בחוקת נדיק, אלא שגלגל הוא שחזור בעולם, או טעם אחר הדומה לזה, כמו שאיתא במענית (כ"ה ע"א) גבי רבי אלעזר בן פדת, ואם כן הוא מוליאו מתחד י"א ארורים, ומחויקו בכלל י"א ברכות, ולכן מדה כנגד מדה מתברך המפייס צ"ל ברכות, ודו"ק. ל

דף י"ד ע"ב גמרא, למה נקרא שמה רות שיצא

לארבע חיים  
סימן ט"ז

קורין רות צמג השבעות. ולעניות דעתי הטעם פשוט, על פי מה שכתבו תוספות חגיגה דף י"ז (ע"א ד"ה אף עצרת) צ"ס הירושלמי (שם פ"ב ה"א) לדוד מנח צענרת. והנה קיימא לן (ר"ה ע"א) הקצ"ה יושב וממלא שנותהן של נדיקים מיום ליום, וכיון שמת צענרת נולד גם כן צענרת. ועיקר ספר רות לייחס את דוד, וכל שכן כמו שאמרו כאן דקריאת שם רות היה על שיאל ממנה דוד, ולהכי קורין רות ביום לידתו, וק"ל.

שם תוספות בד"ה פורענות בו' ואם האמה איוב נמי אגדה בו'. נריך עיון דלעניות דעתי לא קשה מידי, דלא לתוס אמרו בגמרא לאחויי ראה מרבי יוחנן, דקאמר למה נקרא שמה רות בו', להוכיח מזה דהוה ליה פורענות דלית ליה אחרית, הא מפורש בקרא צפופו שיאל ממנו דוד. אלא דמיימי ראה שאף בחללת הספר מרומן האחרית הטוב, דבחללתו כתיב רות, לרמוז שיאל ממנה דוד בו' ואם כן לא קשה מאיזו מידי, דלא רמוז בחללת הספר שום אחרית ותקוה, וק"ל.

דף מ"ו ע"ב גמרא, אמר רבי יוחנן דורו של איוב אגדה שבוף בומה היו בו'. יש לתמוה, מאי קמ"ל רבי יוחנן צוה. ונ"ל דרבי יוחנן אתא לתרוצי צוה קושיא, דלא תקשי עליה דרבי יוחנן גופיה, דקאמר צטר הכי גדול הנאמר באיוב יוצר ממה שנאמר בצברה בו', וקשה הא הוכיח רבא נדף ט"ז (ע"א) איפכא, דאיוב קמשבח נפשיה דלא החצונן על צמולה, ואצרהם אפילו צדידיה לא אסתכל, ומסתמא הוא הדין בשאר מילי היה אצרהם נוהר טפי. לזה משני, אף על גב דאיוב לא היה נוהר, היה משום דדורו שטוף צמנה היו, וכן הוא (סנהדרין ק"ח ע"א) יש דורשין לשצמ גבי נח, דאילו היה צדור נדיקים היה נדיק יותר, מה שאין כן דורו של אצרהם, בלאו הכי היו גדורים מעריות, כמו שכתב רש"י ז"ל בחומש (בראשית ל"ד ד'), דאחר המבול גדרו האומות עלמן מעריות, וק"ל.

דף מ"ז ע"ב גמרא, והא ישמעאל כתיב ביה גויעה אגדה רש"י טוף פרשת סימן ט"ז בו', וכן פרש"י ז"ל בחומש סוף פרשת חיי (שם כ"ה ר"ה) אקרא דויגוע דגבי ישמעאל. רק איכא למידק, דאין דרך רש"י רק לתרוצי מה דקשיא בקראי, והכא נמי קשיא ליה יתורא דויגוע, ומתוך דאורחא דקרא הוא גבי נדיקים, והו"ל לרש"י לפרש כן קודם זה, בקרא דמיתת אצרהם, דכתיב (שם פסוק ח') ויגוע. ואי לאשמעינן דגם ישמעאל עשה חטובה, כנר פרש"י לפני זה אקרא דויקברו אותו יצחק וישמעאל (שם פסוק ט') כמו שאמרו דנחרא כאלו. ויש לתרו. דרש"י ז"ל פירש אחר זה ופסוק

# ספר

# לב אריה

והוא חיבור גדול על כל מסכת חולין חידושים בכל דף ודף מראשה עד סופה:  
 בו יבואר כל דברי הגמ' ופירש"י וחוס' כל דבר הקשה בהם ביאור טוב ויפה:  
 בו ישבתו כל מה שהקשו החוס' על פירש"י ז"ל אחד לא נערך מהם ועשיתי  
 אמרתו צרופה: בו יתבאר רוב דברי הרמב"ם ז"ל והפוסקים כמוש"ע מהשנוגע  
 למס' זו כמבואר במראה מקומות שחברתי והי' פרו' למאכל ועליהו לתרופה:  
 גם בכל מקום שהניחו החוס' ושאר מפרשים בקושי' ובתימה או שתירצו בדוחק הרימותי  
 ידי ליישב בריוות כפי דעתי הקלושה וידי הרפה: וגם בכל דבר אנדה שבמס' זו  
 לא הנחתי ידי לבאר כביאור נחמד ונעים כאשר מבואר וגלוי לעין כל מביט וצופה:

שחברתי אני הקמץ והצעיר

ארי' יהודא מבראד

בהמנוח הרבני מו' עקיבא זלה"ה

רובץ תחת משא עבודת הקודש בק"ק פאדהייץ יצ"ו:

לסדר ולפרט כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו לפ"ק

נוסח דפוס ראשון באוסמרהא

ועתה נדפס מחדש

באותיות יפות ומאירות עינים

כאן בני ברק ת"ו

שנת ה'תשס"ד לפ"ק

**בפירש"י בדה"א** דלא קנתה חצרו אמאי אסורות משום גזל כו'. הלשון מגומגם קצת ואולם כוונתו מבואר דבשלמי אי לאו דריב"ח אמינא דבאמם לא שייך גזל כלל אף מפני דרפי שלום כיון דיכולה לפרוח למקום אחר והא דקתני ואסורות מפני ד"ש קאי אגזולות שאין יכולים לפרוח אבל אם נימא כריב"ח אלא דהכא מיירי קודם יציאת רובה א"כ הגזול ההוא גריר בחר אמו כיון דאגיד בה א"כ אמאי אסור מפני ד"ש אף הגזול דהא יכולה האם לפרוח עמו ג"כ למקום אחר וז"ש א"ה דלא קנתה חצרו היינו משום דמיירי קודם יציאת רובה ושוב ראיתי בתדושי הר"ן ז"ל שפי' כן בכונת רש"י כמ"ש ע"ש. ואולם התו' ס"פ השואל פירשו דהא דמשני באמם היינו דוקא באמם שייך ד"ש אבל לא בכיצה והוקשה להם דהא אמם חייבת בשילוח ותירצו דמיירי שאין ביצה תחתיה ולא קאי ארישא דקתני וחייבת בשילוח ע"ש. ומלבד שהוא דוחק מאוד לומר דסיפא לא קאי ארישא אף גם קשה לענ"ד כהא דפריך לקמן אמאי אסורות מפני ד"ש אי דשלחה גזל מעליא הוא אי דלא שלחה שלוחי בעי והוצרך לדחוק בקטן ואמאי לא משני ג"כ דסיפא מיירי באמם ובגוונא דליכא ביצה תחתיה אלא ע"כ דס"ל לגמ' דזה לא שייך לומר דסיפא לא קאי ארישא אבל לפירש"י ז"ל א"ש דהא דמשני תחלה באמם היינו דגם באם שייך ד"ש וממילא גם הכיצים דאגיד' ב"י קודם יציאת רובה שייך בה ג"כ דרכי שלום אבל מ"מ גוף הדין דסיפא ואסורות מפני ד"ש לא קאי אאם דהא (אאם) [האם] חייבת כדקתני ברישא רק דקאמר דדין האיסור מפני ד"ש משכחת לה גם באם והיינו באין ביצה תחתיה ולכך ממילא גם בכיצה דאגידה בה שייך ג"כ ד"ש והדר קאמר ואבע"א לעולם אביצה דוקא אבל באם לא שייך כלל האיסור מפני ד"ש כדפירש"י וא"ש כנלע"ד נכון ודו"ק:

**בתוס' בדה"א** אי כרבנן משלח ואינו לוק' ה"מ למימר דמכר קימו ולא קימו כו'. עיין בתו' מכות דף ט"ו ע"ב שכתבו דלהכי לא קאמר הגמרא טעמא דאמאי לא אמר ר' יוחנן כו"ל דקימו ולא קימו דודאי ביטלו ולא ביטלו מסתבר טפי ולא הוצרך לומר טעמ' ע"ש א"כ מ"ה"ט נמי לא ניהא לגמרא לומר דרב יהודה ס"ל הכי וע"ש בתו' היטב וק"ל:

7 קמב ע"א **במשנה** לא יטול אדם אם על בנים אפילו למהר בהם את המצורע ומה אם מצוה קלה כו'. רבים חתרו למצוא קשר וחכו' לזה הק"ו ומה מצוה קלה להך דלא יטול אדם שאין לו ענין וסמיכות כלל ואף אנכי אענה חלקי בס"ד. דהנה ראיתי להחב"ש ז"ל בחדושויו על ב"ב שכתב דאף דאגן קי"ל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא מ"מ כפורש עצמו מאיסור לאו נותנין לו שכר בעוה"ז והטעם דבמצות עשה אם אינו מקיים אותה אינו מגיע לו שום עונש בעה"ז לכך גם שכר אינו מגיע לו בעה"ז על קיומה אבל באיסור לאו דמגיע לו עונש בעה"ז כגון מיתה וזכרת ומלקות לכך בהמנע מזה מגיע לו גם שכר בעוה"ז. וכדושי' ביארתי בזה דברי המדרש שהובא ברש"י פ' בא היה ר' מתיא בן חרש אומר ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך ראה הקב"ה ביציאת מצרים שאינם

כדאים להגאל שאין בידם שום מצוה לכך נתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה ולכאורה ליכא למיקם אטעמא דאמאי בחר לו יתברך דוקא שתי מצות אלו ולא הרבה להם מצות אחרות כמו ציצית ותפילין ודומיהם ולהנ"ל א"ש טובא דהוא יתברך רצה לזכות את ישראל בעת ההיא שיהיו ראויין עפ"י הדין להגאל ולזה לא היה יכול ליתן להם איזה מצוה אחרת דהא על קיום המצוה אינו מגיע שום שכר בעה"ז ואמנם הטעם הוא מפני שאינו מגיע שום עונש בביטולם כמ"ש התב"ש הנ"ל וזה שייך בכל שאר מצות עשה אבל בפסח ומילה שהם לבד הם מ"ע שיש בהם כרת וכיון שיש עונש בעה"ז בביטולם לכך בקימו' מגיע ג"כ שכר בעוה"ז ולזה נתן הוא יתברך להם דוקא שתי מצות אלו שע"ז יהיה מגיע להם שכר בעוה"ז שיהיו כדאים להגאל והוא נכון כ"ס"ד:

והנה לפ"ז י"ל דאף דשכר מצוה כהאי עלמא ליכא מ"מ האי למען ייטב לך והארכת ימים דכתיב בשילוח הקן היינו בעוה"ז דהא אית ביה ג"כ לאו ומגיע לו שכר בעוה"ז על מניעת הלאו (ודלא כדברי ר' יעקב בגמרא דבלא"ה הא סתם לן תנא דלא כו' יעקב כו"א) בספ"ק דקדושין ע"ש) אלא דלפ"ז קשה אהך ק"ו דעביד לשאר מצות חמורות משילוח הקן דלמא שאני שילוח הקן דאיכא לאו בהדה ובקיום המצוה הוא ג"כ פורש מעבירה לכך כתיב ביה למען ייטב לך והארכת ימים משא"כ בשאר מצות אף שהם חמורות מ"מ כיון דליכא לאו בהם לא שייך בהו הך מתן שכר דכתיב בשילוח הקן ולא שייך הק"ו. וגם בפשוט י"ל דאין דמיון זה לשאר מצות דבשילוח הקן דאית ביה עשה ול"ת וכל הפורש מן העבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה וע"כ בקיום המצוה ההיא הוי כאלו מקיים שתי מצות וא"כ דלמא דוקא בזה אמרה התורה למען ייטב לך והארכת ימים דזה מיקרי מצוה חמורה והוא דהוא חזא דאית בה תרחי משא"כ בשאר מצות דאין בהם רק מצוה אחת לחוד ואולם כבר כתבתי בדף הקודם דלשיטת ריב"א הא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה היינו דבאמת הל"ת דוחה לגמרי רק דאינה יכולה לדחות העשה אף שהוא אלימא טפי מ"מ הך עשה דאיכא ל"ת כהדה מיקרי ג"כ אלימא ומש"ה פריך הגמרא התם דלמ"ל שלח תשלח לדבר מצוה הא בלא"ה אינו דוחה העשה וע"ז משני דמיירי בגוונא דליכא לאו רק עשה וס"ד דהך עשה דמצורע שהיא אלימא ידחה העשה להכי כתיב שלח תשלח אמנם אף דרבי רחמנא שלח תשלח לדבר מצוה והיינו שיהיה חל בזה מצות שילוח אבל מ"מ הל"ת כבר חלף הלך לו דהא הך רבוי לא בא רק כלשון עשה וכן מוכרח לומר לפי התוספות דלעיל דאל"כ לא הוי פריך הגמרא מידי דהא י"ל דרבוי דתשלח אתי לחיוב מלקות כמ"ש שם וא"כ בהאי גוונא דנטל את הבנים לדבר מצוה ושלח את האם דלא קיים בזה רק מצות עשה לחוד דהא הלאו דלא תקח לא שייך כלל בדבר מצוה ולא קיים בזה רק העשה דתשלח דנתרבה לדבר מצוה וע"ז קאי ג"כ הך דלמען ייטב לך והארכת ימים א"כ מוכח דעל עשיית מצוה לחוד ג"כ מטיבין לו ומאריכין ימיו ושפיר הוי כ"ש לשאר מצות חמורות והשתא א"ש דסמוך האי ק"ו להך דלא יטול אדם אם על בנים אפי' לטהר את המצורע

